

PORADNIK REFERENDALNY

6 września odbędzie się zarządzane przez Prezydenta referendum, w którym odpowiemy na pytania dotyczące reformy prawa wyborczego, finansowania partii z budżetu państwa i prawa podatkowego. Po raz ostatni w referendum ogólnokrajowym mogliśmy uczestniczyć w 2003 roku, kiedy decydowaliśmy o wejściu do Unii Europejskiej. I choć referendum wydaje się głosowaniem najprostszym z możliwych, warto przypomnieć o najważniejszych zasadach udziału w nim.

KALENDARZ REFERENDALNY

28 lipca	Ostateczny termin zgłoszenia do PKW zawiadomienia o udziale w kampanii referendalnej przez uprawnione podmioty (w tym partie polityczne, stowarzyszenia i fundacje)
19 sierpnia	Ostateczny termin zgłoszenia zamiaru głosowania korespondencyjnego za granicą (zgłoszenie w placówce dyplomatycznej)
24 sierpnia	Ostateczny termin zgłoszenia zamiaru głosowania korespondencyjnego w kraju (zgłoszenie w urzędzie gminy)
28 sierpnia	Ostateczny termin na złożenie w urzędzie gminy wniosku o głosowanie przez pełnomocnika (osoby niepełnosprawne i osoby, które przekroczyły 75. rok życia)
1 września	Ostatni dzień na złożenie wniosku o dopisanie do spisu wyborców w obwodzie poza miejscem stałego zamieszkania
2 września	Termin nadania przesyłki z głosem oddanym korespondencyjnie, jeżeli nadajemy przesyłkę poza gminą stałego zamieszkania
3 września	Termin nadania przesyłki z głosem oddanym korespondencyjnie, jeżeli nadajemy przesyłkę w gminie stałego zamieszkania
4 września	Ostatni dzień na uzyskanie w urzędzie gminy stałego zamieszkania lub u konsula zaświadczenia o prawie do głosowania
6 września	Głosowanie w godzinach 6.00-22.00

Kto może głosować w referendum?

Podobnie jak w wyborach prawo udziału w referendum przysługuje wszystkim obywatelom polskim, którzy najpóźniej w dniu głosowania ukończyli 18 lat. Prawa do głosowania pozbawione są wyłącznie osoby:

- pozbawione praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądowym;
- pozbawione praw wyborczych orzeczeniem Trybunału Stanu;

- ubezwłasnowolnione prawomocnym orzeczeniem sądowym.

Osoby, które obchodzą osiemnaste urodziny w dniu referendum powinny być ujęte w spisie wyborców. Nie muszą więc składać żadnych dodatkowych wniosków, aby wziąć udział w referendum.

Gdzie głosuję?

Głosujemy tam, gdzie jesteśmy wpisani do stałego rejestru wyborców, czyli w miejscu stałego zamieszkania. Jeżeli zatem od czasu ostatnich wyborów nie zmienialiśmy miejsca zamieszkania, nie zmienia się też miejsce głosowania. Stały rejestr wyborców jest prowadzony przez urzędy gmin i aktualizowany na bieżąco, na podstawie danych z rejestru meldunkowego. Jeżeli więc ostatnio meldowaliśmy się na pobyt stały w danej miejscowości, zostaniemy tam z urzędu dopisani do rejestru wyborców, bez konieczności składania dodatkowego wniosku.

Wniosek o wpis do rejestru w gminie aktualnego miejsca stałego zamieszkania możemy złożyć w każdej chwili, nawet w ostatnim dniu roboczym przed referendum, czyli w piątek 4 września. Na rozpatrzenie naszego wniosku urzędnicy mają trzy dni. Najczęściej sprawę załatwia się „od ręki”, jeszcze w dniu złożenia wniosku otrzymujemy decyzję pozytywną. Ponieważ jednak załatwienie wniosku wymaga formalnie przeprowadzenia postępowania administracyjnego mającego na celu ustalenie, czy dana osoba rzeczywiście stale zamieszkuje na obszarze danej gminy, musimy liczyć się, że sprawy nie uda się załatwić od razu. W takiej sytuacji możemy zostać poproszeni np. o udostępnienie umowy najmu mieszkania w danej gminie czy zaświadczenia o zatrudnieniu w zakładzie pracy znajdującym się na obszarze tej gminy. Dlatego odradzamy zwlekanie ze złożeniem wniosku o wpis do rejestru wyborców do ostatniego dnia roboczego przed referendum.

Wniosek o wpis do rejestru wyborców składamy na specjalnym formularzu, który jest udostępniany w urzędzie lub znajduje się w Biuletynie Informacji Publicznej urzędu. We wniosku powinniśmy wpisać nasze podstawowe dane osobowe (imię, nazwisko, imię ojca, data urodzenia, numer PESEL), a także adres zameldowania na pobyt stały oraz deklarowany adres stałego zamieszkania. Do wniosku dołączamy kserokopię ważnego dokumentu tożsamości (dowodu osobistego, paszportu, prawa jazdy). Wniosek składamy w urzędzie gminy.

Wpisanie do stałego rejestru wyborców w danej gminie powoduje wykreślenie danej osoby ze stałego rejestru wyborców w gminie, w której był on wpisany poprzednio. Jeżeli zatem w kolejnych wyborach zechcemy powrócić do wcześniejszego miejsca zamieszkania, musimy złożyć tam stosowny wniosek o wpisanie do rejestru.

Głosowanie poza miejscem stałego zamieszkania – jak się dopisać do spisu wyborców?

Jeżeli w dniu referendum będziemy poza miejscem naszego stałego zamieszkania, również możemy zagłosować po spełnieniu pewnych warunków. Jeżeli wiemy, gdzie będziemy przebywać 6 września, możemy złożyć w tamtejszym urzędzie gminy **wniosek o dopisanie do spisu wyborców** w wybranym lokalu referendalnym. W ten sposób możemy też dopisać się do spisu wyborców w gminie stałego zamieszkania, ale w innym lokalu wyborczym niż, który jest nam przypisany ze względu na adres zamieszkania. Zgodnie z wyjaśnieniami Państwowej Komisji Wyborczej, wniosek taki należy

przygotować na piśmie, podpisać, a następnie złożyć w urzędzie osobiście lub za pośrednictwem innej osoby, poczty czy kuriera. Mamy na to czas do 1 września.

Głosowanie poza miejscem stałego zamieszkania – zaświadczenie o prawie do głosowania

Drugim rozwiązaniem, wygodnym zwłaszcza dla tych, którzy nie wiedzą jeszcze gdzie będą przebywali 6 września, jest głosowanie na podstawie **zaświadczenia o prawie do głosowania**. Zaświadczenie takie pozwala nam zagłosować w dowolnym lokalu wyborczym w kraju i za granicą. Wniosek o wydanie zaświadczenia możemy złożyć aż do 4 września w urzędzie gminy, w którym jesteśmy wpisani do stałego rejestru wyborców. Nie musimy składać wniosku osobiście, choć odbiór jest możliwy tylko osobiście lub przez upoważnioną osobę. Dopuszczalne jest wysłanie e-maila. Najłatwiej i najszybciej będzie jednak wybrać się do urzędu, gdzie zaświadczenie zostanie nam od ręki wydane. Możemy też upoważnić inną osobę do odbioru zaświadczenia. Osoba taka udaje się do urzędu z naszym wnioskiem o wydanie zaświadczenia, na którym odnotowujemy też upoważnienie dla tej osoby do odbioru zaświadczenia. Wniosek musi zawierać nasze imię, nazwisko oraz PESEL zarówno upoważniającego, jak i upoważnionego.

Głosowanie za granicą

Podobnie jak w wyborach parlamentarnych czy prezydenckich, również na potrzeby referendum utworzone zostaną lokale wyborcze poza granicami kraju. Jak już wspomniano, możemy w nich głosować na podstawie uzyskanego w kraju zaświadczenia.

Drugą opcją jest **dopisanie się do spisu wyborców** prowadzonego przez konsula w kraju, w którym zamierzamy głosować. Zgłoszenie się do spisu prowadzonego przez konsula jest możliwe ustnie, pisemnie, telefonicznie, a nawet mailowo. MSZ prowadzi także internetową aplikację Odyseusz (www.odyseusz.msz.gov.pl), za pośrednictwem której można dokonywać zgłoszeń. Wystarczy podać imię i nazwisko, imię ojca, datę urodzenia, numer PESEL, adres zamieszkania lub pobytu za granicą, adres stałego zamieszkania w kraju (jeśli za granicą jesteśmy tylko czasowo), numer paszportu oraz datę i miejsce jego wydania. Ostatnim dniem na zgłoszenie jest 3 września. Po wpisaniu do spisu prowadzonego przez konsula, możemy też uzyskać od niego zaświadczenie o prawie do głosowania, które uprawnia nas do udziału w referendum w dowolnym lokalu referendalnym w kraju i za granicą. Wniosek o wydanie takiego zaświadczenia możemy złożyć najpóźniej 4 września.

Trzecim rozwiązaniem jest **głosowanie korespondencyjne**. Wystarczy, że do 19 sierpnia zgłosimy konsulowi ustnie, pisemnie czy mailowo zamiar głosowania korespondencyjnego, podając imię i nazwisko, imię ojca, datę urodzenia, numer PESEL, adres zamieszkania lub pobytu za granicą, adres stałego zamieszkania w kraju (jeśli za granicą jesteśmy tylko czasowo), numer paszportu oraz datę i miejsce jego wydania. Co najważniejsze, musimy też podać adres, pod który konsul ma wysłać przesyłkę wyborczą. Możemy także zadeklarować osobisty odbiór przesyłki.

Jeżeli stale mieszkamy za granicą, ale w dniu referendum będziemy przebywać w Polsce, również możemy zagłosować, nawet jeśli nie pobraliśmy wcześniej od konsula zaświadczenia o prawie do głosowania. Obok ważnego polskiego paszportu musimy wówczas przedstawić komisji obwodowej dokument potwierdzający fakt stałego zamieszkiwania za granicą, np. kartę stałego pobytu,

zaświadczenie o zameldowaniu czy dokument poświadczający zatrudnienie za granicą. Wówczas możemy zostać dopisani do spisu wyborców w danej komisji obwodowej. Dopuszczenie do głosowania komisja odnotuje pieczęcią w paszporcie.

Głosowanie korespondencyjne

Prawo do głosowania korespondencyjnego przysługuje nie tylko wyborcom przebywającym za granicą. Każdy z nas może zgłosić zamiar głosowania korespondencyjnego w urzędzie gminy, w której jesteśmy wpisani do stałego rejestru wyborców. Zgłoszenie składamy ustnie, pisemnie lub mailowo, najpóźniej 24 sierpnia. W zgłoszeniu podajemy imię i nazwisko, imię ojca, datę urodzenia, numer PESEL, oznaczenie referendum, adres, na który chcielibyśmy otrzymać przesyłkę wyborczą (możemy też zadeklarować odbiór osobisty), a także oświadczenie o tym, że jesteśmy wpisani do rejestru wyborców w danej gminie.

Pakiet referendalny otrzymamy najpóźniej siedem dni przed referendum wyłącznie do rąk własnych. Doręczyciel będzie zobowiązany zweryfikować naszą tożsamość na podstawie dokumentu.

W pakiecie znajdziemy:

- karty do głosowania;
- instrukcję głosowania korespondencyjnego;
- oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu;
- kartę do głosowania;
- kopertę zwrotną oraz kopertę na kartę do głosowania;
- nakładkę na kartę do głosowania sporządzone w języku Braille'a – jeżeli prosił o nie wyborca w zgłoszeniu zamiaru głosowania korespondencyjnego.

Wyborca powinien postępować zgodnie z instrukcją, w przeciwnym razie jego głos będzie nieważny. Po wypełnieniu karty do głosowania wkładamy ją do koperty oznaczonej jako „KOPERTA NA KARTĘ DO GŁOSOWANIA”. Po włożeniu karty, kopertę zaklejamy. Następnie podpisujemy oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu. Do koperty zwrotnej wkładamy kopertę z kartą do głosowania oraz podpisane oświadczenie, a następnie zaklejamy. Na kopercie tej będzie już wydrukowany adres komisji referendalnej, do której przesyłka powinna trafić. Kopertę nadajemy **osobiście w placówce Poczty Polskiej**. Jeśli przesyłkę nadajemy na terenie gminy stałego zamieszkania, mamy na to czas **do 3 września**. Jeżeli przesyłkę nadajemy w innej gminie, powinniśmy to zrobić **nie później niż 2 września**. Osoba niepełnosprawna może umówić się na odbiór przesyłki w czasie i miejscu przez nią wskazanym, nie później jednak niż **3 września**. Nadanie przesyłki jest bezpłatne. Jeżeli nie zdążymy wysłać przesyłki w podanym terminie, możemy ją zanieść osobiście do urzędu gminy (najpóźniej 4 września do zamknięcia urzędu) albo do komisji obwodowej której adres podany jest na kopercie zwrotnej (6 września w godzinach 6:00-21:00).

Ułatwienia dla osób niepełnosprawnych i starszych

Do głosowania przez pełnomocnika uprawnieni są wyborcy posiadający orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności oraz wyborcy, którzy najpóźniej w dniu głosowania ukończą 75 lat.

Pełnomocnikiem może z kolei zostać uprawniony do udziału w referendum wpisany do stałego rejestru wyborców w tej samej gminie, co osoba udzielająca pełnomocnictwa lub osoba posiadająca zaświadczenie o prawie do głosowania. Nie jest dopuszczalne przyjęcie pełnomocnictwa od więcej niż jednego wyborcy, chyba że jednym z nich jest członek najbliższej rodziny (rodzic, dziecko, małżonek, brat, siostra, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia, kurateli lub opieki w stosunku do pełnomocnika).

Głosowanie przez pełnomocnika. Krok po kroku

KROK 1 [Wniosek] Najpóźniej 28 sierpnia należy złożyć do urzędu gminy wniosek o sporządzenie pełnomocnictwa. Wniosek składa się na urzędowym formularzu, który powinien zostać udostępniony w urzędzie gminy. Jest także dostępny na stronach internetowych urzędów gmin. Choć przepisy tego nie precyzują, wydaje się, że sam wniosek nie musi być składany przez wyborcę osobiście w urzędzie gminy, ale może być np. wysłany pocztą czy faksem. Wniosek może być dostarczony do urzędu także przez inną osobę niż sam wnioskodawca.

Do wniosku należy dołączyć:

- kopię aktualnego orzeczenia ustalającego stopień niepełnosprawności wnioskodawcy;
- pisemną zgodę osoby mającej być pełnomocnikiem na przyjęcie pełnomocnictwa do głosowania.

Jeżeli wniosek nie spełnia warunków formalnych, w ciągu trzech dni urzędnicy powinni wezwać wnioskodawcę do jego poprawienia.

KROK 2 [Sporządzenie pełnomocnictwa] Pełnomocnictwo jest udzielane przed urzędnikiem gminy, który ma czuwać nad prawidłowością całej procedury. Wnioskodawca nie musi jednak fatygować się do urzędu. Akt pełnomocnictwa do głosowania jest bowiem sporządzany w miejscu zamieszkania wyborcy udzielającego pełnomocnictwa do głosowania lub w innym miejscu na obszarze gminy, jeżeli wyborca zwróci się o to we wniosku o sporządzenie aktu pełnomocnictwa. Złożenie wniosku oraz sporządzenie aktu pełnomocnictwa nie wymaga wnoszenia jakichkolwiek opłat urzędowych. Również pełnomocnik nie może pobierać jakiegokolwiek wynagrodzenia za „usługę” głosowania w imieniu mocodawcy.

KROK 3 [Głosowanie przez pełnomocnika] Pełnomocnik udaje się do lokalu komisji obwodowej właściwej dla uprawnionego do głosowania, który pełnomocnictwa udzielił. Okazuje tam członkom komisji obwodowej własny dokument tożsamości oraz przekazuje dokument pełnomocnictwa. Komisja zatrzymuje pełnomocnictwo i dołącza do dokumentacji referendalnej, a pełnomocnikowi wydaje kartę do głosowania.

Poza tym, w każdym lokalu referendalnym dostępne będą nakładki na kartę do głosowania przygotowane w alfabecie Braille’a. O wydanie nakładki wystarczy poprosić członków komisji

obwodowej.

Osoby z niepełnosprawnościami mogą głosować w lokalach dostosowanych do ich potrzeb na podstawie zaświadczenia o prawie do głosowania lub po dopisaniu się do spisu wyborców. Urzędy gmin mają obowiązek udzielać osobom z niepełnosprawnościami informacji o ich uprawnieniach, a także o dostosowanych lokalach najbliższych ich miejscu zamieszkania.

Specjalne obwody głosowania – szpitale, domy pomocy społecznej, zakłady karne, areszty, domy studenckie

Osoby przebywające w dniu referendum w placówkach zamkniętych (szpitalach, domach pomocy społecznej, zakładach karnych czy aresztach śledczych) zostaną wpisane do spisu wyborców w specjalnie utworzonych tam obwodach głosowania. Będą tam mogły zagłosować na podstawie dokumentu tożsamości. Jeżeli jednak ktoś trafi do danej placówki w dniu referendum, będzie mógł zagłosować tylko, jeśli uzyskał wcześniej od odpowiedniego organu zaświadczenie o prawie do głosowania.

W domach studenckich obwody głosowania mogą być tworzone na wniosek skierowany do rektora danej uczelni przez co najmniej 50 mieszkańców akademika. Biorąc pod uwagę okres wakacyjny ta forma głosowania raczej nie będzie tym razem rozpowszechniona.

Kampania referendalna

Kampania referendalna już trwa, co oznacza przede wszystkim, że zainteresowane podmioty mogą już przysłać PKW zgłoszenia w sprawie udziału w kampanii, które dają podstawę do ubiegania się o bezpłatny czas antenowy w mediach publicznych. Zgłoszenia mogą składać partie polityczne¹, kluby poselskie, kluby senatorskie, kluby parlamentarne, stowarzyszenia lub inne organizacje społeczne, a także fundacje, spełniające warunki określone w ustawie o referendum ogólnokrajowym².

Zgłoszenia można składać **do 28 lipca**.

Podmioty zarejestrowane jako uczestnicy kampanii mają prawo do rozpowszechniania w mediach publicznych audycji referendalnych, których nadawanie zacznie się na 16 dni przed referendum. Czas przypadający każdemu podmiotowi zostanie podzielony równo. Podmioty zarejestrowane przez PKW i inne organizacje mogą również rozpowszechniać płatne ogłoszenia referendalne. Nie obowiązują limity wydatków na kampanię referendalną.

Kampania referendalna kończy się 4 września o północy. „Cisza referendalna” trwa do końca głosowania, czyli do godziny 22.00 w niedzielę, 6 września.

¹ Podmiotami uprawnionym do udziału w kampanii jest partia polityczna, która w ostatnich przed referendum wyborach do Sejmu: a) samodzielnie tworząc komitet wyborczy, otrzymała, w skali kraju, co najmniej 3% ważnie oddanych głosów na jej okręgowe listy kandydatów na posłów, b) wchodziła w skład koalicji wyborczej, której okręgowe listy kandydatów na posłów otrzymały, w skali kraju, co najmniej 6% ważnie oddanych głosów.

² Zostały zarejestrowane co najmniej rok przed ogłoszeniem referendum, obszar ich działania obejmuje cały kraj, a także prowadzą działalność związaną z przedmiotem referendum.

Fundacja im. Stefana Batorego ul. Sapieżyńska 10a, 00-215 Warszawa, maszglos@batory.org.pl

Dzień głosowania

Inaczej niż w wyborach parlamentarnych, prezydenckich czy samorządowych, lokale referendalne będą czynne w godzinach 6.00-22.00. Mamy zatem na oddanie głosu więcej czasu niż w wyborach.

Na karcie do głosowania znajdziemy trzy pytania. Na każde z nich udzielamy odpowiedzi poprzez postawienie znaku „x” w kratce obok słowa „TAK” albo „NIE”.

Pytanie pierwsze: „Czy jest Pani/Pan za wprowadzeniem jednomandatowych okręgów wyborczych w wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej?”.

Pytanie drugie: „Czy jest Pani/Pan za utrzymaniem dotychczasowego sposobu finansowania partii politycznych z budżetu państwa?”.

Pytanie trzecie: „Czy jest Pani/Pan za wprowadzeniem zasady ogólnej rozstrzygnięcia wątpliwości co do wykładni przepisów prawa podatkowego na korzyść podatnika?”

W lokalach referendalnych mogą się znaleźć mężowie zaufania wyznaczeni przez podmioty, które zgłosiły się wcześniej do udziału w kampanii referendalnej. Mężowie zaufania nie mogą utrudniać pracy komisji obwodowej czy wywierać presji na głosujących, ale mogą być obecni przy wszystkich czynnościach komisji, z liczeniem głosów włącznie.

Ważność i skutki referendum

Referendum jest ważne, jeśli zostało przeprowadzone zgodnie z przepisami prawa (jeżeli naruszenia prawa nie miały wpływu na wynik), o czym orzeka Sąd Najwyższy po rozpatrzeniu protestów referendalnych. Protest będzie można składać w ciągu 7 dni od ogłoszenia wyników referendum w Dzienniku Ustaw. Protest przeciwko ważności referendum z powodu naruszenia przepisów ustawy o referendum ogólnokrajowym, ustalenia wyników głosowania w obwodzie lub przez komisarza wyborczego może wnieść osoba, której nazwisko w dniu głosowania było umieszczone w spisie osób uprawnionych do udziału w referendum odpowiednio w tym obwodzie głosowania lub na obszarze objętym właściwością komisarza wyborczego.

Samo przeprowadzenie referendum zgodnie z przepisami prawa nie oznacza jeszcze, że jego wynik będzie wiążący dla organów władzy. Do tego potrzebne będzie jeszcze przekroczenie 50-procentowego progu frekwencyjnego. Referendum będzie wiążące tylko wówczas, gdy weźmie w nim udział więcej niż połowa uprawnionych do głosowania. Jeśli referendum jest wiążące, organy władzy publicznej mają obowiązek podjąć działania realizujące wolę większości nie później niż w ciągu 60 dni od dnia ogłoszenia uchwały Sądu Najwyższego o ważności referendum.

Co to oznacza w praktyce? Chodzi przede wszystkim o uchwalenie zmian w przepisach prawa zgodnych z wolą wyrażoną w referendum. W przypadku referendum zaplanowanego na 6 września sprawa jest jednak dość skomplikowana. Przeanalizujemy tę kwestię w odniesieniu do każdego z pytań referendalnych osobno, zakładając że wynik referendum będzie wiążący, a odpowiedzi na pytania referendalne będą zgodne ze wstępnymi sondażami:

Pytanie pierwsze: „Czy jest Pani/Pan za wprowadzeniem jednomandatowych okręgów wyborczych w wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej?”

Zakładając, zgodnie z sondażami zdecydowaną przewagę zwolenników JOW należy się zastanowić, jakie skutki prawne wywoła takie rozstrzygnięcie. Przedmiotem sporów konstytucyjnych, których nie sposób teraz jednoznacznie rozstrzygnąć jest, czy referendum może w ogóle dotyczyć kwestii uregulowanych w Konstytucji. Zgodnie z art. 235 ustawy zasadniczej, referendum w sprawie zmiany Konstytucji jest organizowane w specjalnym trybie i może dotyczyć wyłącznie zmiany przepisów w rozdziałach I, II lub XII. Nie można w referendum zmienić przepisów dotyczących m.in. sposobu wyłaniania Sejmu. Zaproponowane przez Prezydenta referendum można traktować jako próbę obejścia tego przepisu. Wreszcie, trzeba pamiętać, że system JOW występuje w kilku odmianach, np. w formule większości bezwzględnej i względnej. Pytanie referendalne nie wskazuje, która z nich jest poddana pod głosowanie.

Pytanie drugie: „Czy jest Pani/Pan za utrzymaniem dotychczasowego sposobu finansowania partii politycznych z budżetu państwa?”

Zakładając przewagę zwolenników zmiany systemu finansowania partii politycznych, należy się zastanowić nad kierunkiem tej reformy. Pytanie jest sformułowane w tak ogólny sposób, że nie da się z niego odczytać żadnych konkretnych wniosków co do kształtu nowego systemu finansowania partii.

Pytanie trzecie: „Czy jest Pani/Pan za wprowadzeniem zasady ogólnej rozstrzygnięcia wątpliwości co do wykładni przepisów prawa podatkowego na korzyść podatnika?”

Zasada ta nie jest kwestionowana praktycznie przez nikogo, włącznie z rządem. Spór między Prezydentem a rządem, którego skutkiem jest to pytanie dotyczył natomiast sposobu sformułowania zasady. Referendum w żaden sposób tego dylematu nie rozstrzygnie, ponieważ pytanie jest zbyt ogólne i nie zawiera propozycji dokładnego brzmienia klauzuli rozstrzygnięcia wątpliwości na korzyść podatnika.

Trzeba też pamiętać, że ze względu na wybory parlamentarne, które odbędą się zapewne zaledwie kilka tygodni po referendum, mało realne jest przeprowadzenie wszelkich zmian prawnych w ustawowym, 60-dniowym terminie. Ustawa nie przewiduje jednak żadnej sankcji z tego tytułu. Można ewentualnie mówić o odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu, o ile udałoby się udowodnić konkretnym funkcjonariuszom publicznym beczynność w sprawie realizacji wyniku referendum.

ŹRÓDŁA PRAWA:

Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o referendum ogólnokrajowym (Dz. U. z 2015 r. poz. 318)

Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy (Dz. U. z 2011 r. Nr 21, poz. 112)